

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ВИСШИ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. 1381
Дата: 20.10. 2017 г.

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА
ГРАЖДАНСКА И ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД

СТ А Н О В И Щ Е

**НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ
по тълкувателно дело № 1 / 2017 г.**

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ КАСАЦИОННИ СЪДИИ,

С Разпореждане на Председателя на ВКС от 07.04.2017 г. е образувано тълкувателно дело № 1/2017 г. по описа на Общото събрание на съдиите от Гражданска и Търговска колегии на ВКС по следните два въпроса:

1. Какъв е порокът на въззивно решение, постановено при наличие на основание за спиране на производството по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК?

2. Допустимо ли е исково производство в хипотезата, при която посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска?

На основание чл. 129, ал. 4 от Закона за съдебната власт (ЗСВ) представям на вниманието Ви становище по поставените за тълкуване въпроси, предмет на образуваното тълкувателно дело № 1/2017 г. по описа на ОСГТК на ВКС.

1. Въпрос № 1:

Какъв е порокът на въззивно решение, постановено при наличие на основание за спиране на производството по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК?

1.1. Противоречива практика, мотивирала предложението за тълкувателно решение:

По въпроса е налице противоречива съдебна практика на състави на ВКС, постановена по реда на чл. 290 ГПК.

Според първото становище по този въпрос въззивното решение, постановено при наличие на основание за спиране на делото по чл. 229, ал. 1, т. 4 от ГПК, е недопустимо и подлежи на обезсилване. Тази част от съдебните състави, която споделя това становище, се позовава на постановките на т. 8 от ТР № 1/17.07.2001 г. на ОСГК по т.д. № 1/2001 г., прието при действието на ГПК /отм./, за което посочват, че е приложимо и при действието на новия ГПК - така *Решение № 402/11.01.2013 г. по гр.д. № 1390/2011 г. на IV ГО, Решение № 244/04.01.2016 г. по гр.д. № 4363/2015 г. на I ГО, Решение № 200/09.12.2016 г. по гр.д. № 1546/2015 г. на I ГО, Решение № 116/15.05.2013 г. по гр.д. № 745/2012 г. на IV ГО.*

Според другото разбиране въззивното решение, постановено при наличие на основание за спиране на делото по чл. 229, ал. 1, т. 4 от ГПК, е допустимо, но неправилно поради допуснати съществени нарушения на съдопроизводствените правила - така *Решение № 66/16.01.2014 г. по гр.д. № 5605/2013 г. на I ГО, Решение № 26/07.02.2014 г. по гр.д. № 4247/2013 г. на I ГО, Решение № 179/28.10.2016 г. по гр.д. № 394/2016 г. на I ГО, Решение № 471/16.01.2012 г. по гр.д. № 1522/2010 г. на IV ГО, Решение № 239 от 16.05.2011 г. по т.д. № 418/2010 г. на II ГО.*

1.2. Становище по поставения въпрос:

Висшият адвокатски съвет смята, че отговорът на поставения въпрос трябва да бъде: ***Въззивното решение, постановено въпреки наличие на основание за спиране на производството по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК, е неправилно поради съществено нарушение на съдопроизводствените правила.***

Съображенията ни за това са следните:

Становището, според което въззивното решение, постановено при наличие на основание за спиране на делото по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК, е недопустимо и подлежи на обезсилване, е мотивирано в задължителната практика на Върховния касационен съд. В мотивите по т. 8 от ТР № 1/17.07.2001 г. на ОСГК по т.д. № 1/2001 г., макар и по друг повод, ОСГК на

ВКС приема, че когато основанията за спиране на делото по чл. 182, б. „г” и „д” ГПК 1952 (идентични с основанията за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 4 и 5 от действащия ГПК) са се осъществили пред въззивния съд, но той е постановил решението си без да спре производството, при обжалване пред касационната инстанция въззивното решение подлежи на обезсилване като недопустимо, а делото следва да се върне за ново разглеждане с оглед на спирането му „до отпадане на процесуалната пречка за упражняване правото на иск – влизане в сила на решението или на присъдата по обуславящото дело”. Тази конструкция се обосновава с виждането, че „съществуващата връзка на преюдициалност между делата е отрицателна процесуална предпоставка за упражняване правото на иск по обусловеното при наличие на обуславящо дело, за което съдът следи служебно”.

Разбирането, че спирането на делото поради връзка на преюдициалност е пречка за упражняването на правото на иск по обусловеното дело, поради което наличието на висящо обуславящо дело е отрицателна процесуална предпоставка, се поддържа в процесуалната теория при действието на отменения ГПК¹. Поради идентичността на процесуалната уредба в отменения и в действащия процесуален закон изглежда, че това становище се приема за актуално и днес от правната доктрина². Смятаме, че това становище не държи сметка за същността на процесуалната уредба в отменения и в действащия ГПК и всъщност произтича от едно формално наложило се схващане поради систематична грешка на уредбата в законите за гражданското съдопроизводство от 1892 и 1930 г.

В ЗГС 1892 г. и в следващия го ЗГС 1930 г. връзката между делата е уредена като процесуална предпоставка в раздела от закона, в който се систематизират отводите и част от възраженията по същество³. Независимо от обстоятелството дали към даден момент законодателят е променял концепцията си доколко връзката между делата е абсолютна или относителна процесуална предпоставка⁴, до приемането на ГПК 1952 е налице формално законово основание връзката между делата да се включва

¹ Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право., 2. доп. изд., С.: Наука и изкуство, 1970, с. 151, с. 346, и във всички останали издания на учебника в параграфите „Процесуални предпоставки” и „Спиране на делото”.

² Вж. Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право., 9. прераб. и доп. изд., С.: Сиела, 2012, с. 179, с. 480. В текста на учебника са запазени точните формулировки на проф. Сталев от предходните издания.

³ В глава XVII „За частните производства”, отделение II на ЗГС 1892, със заглавие „Отводи и възражения (чл. чл. 520-531 ЗГС 1892), първоначално в чл. 524, т. 2, а след изменението от 1.03.1907 г. в чл. 520, т. 2 ЗГС 1892, е предвидена възможност за отвод от страна на ответника в случай че в съпия или в друг съд се разглежда дело, което има тясна връзка с предявения иск. В глава XVII „Частни производства”, Дял I, „Отводи и възражения (чл. чл. 363-370 ЗГС 1930), първоначално в чл. 363, ал. 2, а след изменението от 12.11.1934 г. в чл. 366, т. 3 ЗГС 1930 отводът за връзка между делата е уреден като е запазена формулировката в отменения закон.

⁴ Връзката между делата е уредена като процесуална предпоставка в ЗГС 1892 (абсолютна до 1907 г. и относителна след това до отмяната на ЗГС) и в ЗГС 1930 (относителна до 1934 г. и абсолютна до отмяната на закона с приемането на ГПК 1952)

в кръга на процесуалните предпоставки. При това законът не урежда изрично последицата от уважаването на направения отвод.

На обстоятелството, че *exceptio connexitatis causarum* няма нищо общо с процесуалните предпоставки като условия за съществуването и надлежното упражняване на правото на иск настоява проф. Силяновски още при действието на ЗГС 1930 г. Аргументът му е, че онова, което отличава процесуалните предпоставки, е обстоятелството, че при наличието на отрицателна или липса на положителна процесуална предпоставка делото се прекратява. За разлика от процесуалните предпоставки, при наличието на връзка на преюдициалност между две дела последицата е не прекратяване, а спиране на производството⁵. Гражданският процесуален кодекс от 1952 г., както и този от 2007 г., обособяват основанията за спиране на делото на отделно систематично място. Връзката на преюдициалност между делата е уредена като основание за спиране на делото, поради което формалното законово основание за смесване на процесуални предпоставки с основанията за спиране на производството в старото процесуално законодателство е отпаднало.

При отговора на поставения въпрос трябва да се държи сметка за това, че наличието на обуславящо дело с предмет преюдициално правоотношение, което би било от значение за правилното решаване на спора по обусловеното дело, не засяга надлежното упражняване на правото на иск по обусловеното дело. За разлика от наличието на висящ процес с идентичен предмет между същите страни (чл. 126 ГПК) или договор за отнасяне на делото пред арбитражен съд (чл. 19 ГПК и чл. 8, ал. 1 ЗМГА), в които случаи съдът е длъжен да прекрати производството служебно или след възражение на ответника, при наличие на основанията по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК той единствено спира делото, за да изчака произнасянето на решение по обуславящото дело и да го вземе предвид при постановяването на съдебното решение по обусловеното дело. Това е извън съмнение, когато обусловеното дело е образувано преди обуславящото дело. Същият извод се налага и в обратната хипотеза, тъй като спирането на делото няма отношение към надлежното упражняване на правото на иск в по-късно образуваното обусловено дело.

С оглед на преценката на основателността на предявения иск по обусловеното дело, основанията за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК има за цел съобразяването от страна съда на съдебно решение по преюдициален въпрос, което би имало значение за правилното решаване на спора. Доколкото има връзка на преюдициалност между делата, съдът е длъжен на спре обусловеното дело. Непроизнасянето по направено от страната основателно искане за спиране или грешка в преценката на съда по отношение на значението на решението по преюдициалния въпрос, който би

⁵ Силяновски, Д. Върху отвода по връзка между делата. Частични искове и тяхната допустимост. - Год. СУ. Юрид фак., 36 [1940-1941], 1941, 3-5.

обусловил правилното решаване на висящия спор, опорочава постановеното решение. То е неправилно поради съществено нарушение на съдопроизводствените правила. Този извод изглежда че се подкрепя и от друга част на мотивите на ВКС към т. 8 на ТР № 1/17.07.2001 г. на ОСГК по т.д. № 1/2001 г. и т. 9 на мотивите на ВКС на ТР № 2/2.07.2004 г. на ОСГК и ТК по т.д. № 2/2004 г., в които се допуска евентуална отмяна на основание на чл. 231, б. „а” ГПК (отм.) на решението на ВКС, с което се оставя в сила въззивното решение по обусловеното дело. Пропускът на съда да спре делото води до неправилност на постановеното решение, тъй като съдът се лишава от възможността да прецени основателността на предявения иск като съобрази, наред с останалите обстоятелства по делото, съществуването и съдържанието на едно преюдициално правоотношение, което би било от значение за изхода на делото.

Когато основанието за спиране се е осъществило пред въззивния съд, но той е постановил решението си без да изчака влизането в сила на решението по преюдициалния за правилното решаване на обусловеното дело въпрос, касационната инстанция ще трябва да отмени решението като неправилно поради съществено противоречие на съдопроизводствените правила (чл. 281, т. 3 ГПК) и да върне делото на въззивния съд за ново разглеждане или с указания за спиране на делото пред въззивния съд до влизането в сила на решението по обуславящото дело. Разглеждането на касационната жалба ще бъде обусловено от изискванията на чл. 280 ГПК.

2. Въпрос № 2:

Допустимо ли е исково производство в хипотезата, при която посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска?

2.1. Противоречива практика, мотивирала предложението за тълкувателно решение:

По въпроса е налице противоречива съдебна практика на ВКС.

Част от съдебните състави приемат, че когато исковата молба е подадена срещу ответник, който не е жив, но по делото има данни за неговите наследници или в резултат на извършени от съда процесуални действия се установи, че ответникът е починал още преди завеждането на делото и бъдат издирени наследниците му, се касае за нередовна искова молба. Изложени са доводи, че след като се установи, че исковата молба е нередовна поради посочване в нея на неправосубектен ответник, съдът предприема необходимите процесуални действия за отстраняване на недостатъците и след като бъдат издирени наследниците му, които са действителните ответници по предявения иск, делото следва да продължи

срещу тях при условията на чл. 227 ГПК, съотв. на чл. 120 ГПК /отм./ – така *Определение № 436 от 28.09.2010 г. по ч.гр.д. № 313/2010 г. на I ГО; Определение № 141 от 28.02.2013 г. по ч.гр.д. № 1348/2013 г. на IV ГО.*

Според второто становище по въпроса правоприемството в процеса по реда на чл. 227 ГПК, съотв. чл. 120 ГПК /отм./, настъпва само при висящо производство, т.е. когато и двете страни са притежавали процесуална правоспособност. Приема се, че при липса на възникнало процесуално правоотношение между ищеца, ответника и съда не се касае до нередовност или поправка на исковата молба, която може да бъде отстранена по реда на ГПК, а до липса на първоначална процесуална легитимация поради неправилното посочване на ответника от страна на ищеца – така *Решение № 58 от 22.04.2010 г. по гр.д. № 124/2009 г. на IV ГО; Решение № 221 от 22.02.2012 г. по т.д. № 1161/2010 г. на II ГО; Решение № 275 от 07.03.2014 г. по гр.д. № 1996/2013 г. на I ГО; Решение № 44 от 19.05.2014 г. по гр.д. № 4428/2013 г. на I ГО, Определение № 576 от 12.10.2010 г. по ч.гр.д. № 458/2010 г. на IV ГО.*

2.2. Становище по поставения въпрос:

Висшият адвокатски съвет смята, че отговорът на поставения въпрос трябва да бъде: *Когато посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска, предявеният иск е допустим. Ако по делото има данни за наследниците на починалото лице или в резултат на извършени процесуални действия наследниците бъдат издирени, делото продължава срещу правоспособния ответник.*

Съображенията ни за това са следните:

На пръв поглед отговорът на поставения въпрос би трябвало да бъде в обратния смисъл на изразеното становище, а именно че когато посоченият ответник в исковата молба е починал преди предявяването на иска, предявеният иск е недопустим. Правната доктрина е в подкрепа на това мнение.

В студията „Абсолютна нищожност на съдебното решение“ проф. Силяновски приема, че „от началото, че за да бъде решението действително, нужно е наличността на две съществуващи страни, спорът на които да бъде разрешен, следва, че издаденото срещу един починал ответник решение ще бъде също абсолютно нищожно. Това е така обаче, когато делото е било възбудено след смъртта на ответника. Абсолютната нищожност в случая се крие в туй, че поради липса на ответник не е могло да се образува и процесуалното правоотношение. Едно такова решение не може да има силата и значението на законен съдебен акт и не може да се противопостави на наследниците на починалия ответник. Нито пък последните могат да

встъпят в процеса на мястото на техния следовател, защото такава заместване е възможно само в случая, когато процесуалното правоотношение е било вече учредено. А това в нашия случай не е така; делото е било възбудено след смъртта на наследодателя и процесуалното правоотношение не е могло да се учреди“⁶.

При действието на ЗГС 1930 проф. Силяновски поддържа същото становище – „процесуалната правоспособност на физическите лица се прекратява с тяхната смърт. Ако делото е било заведено срещу вече починало лице решението по този процес, както и всички процесуални действия, са абсолютно нищожни, защото поради липса на две страни не е могло да се образува процесуално отношение. Не може да се приеме, че искът е бил предявен срещу наследниците, защото приемство може да има само в правоотношения, а тук такава правоотношение не е било образувано“⁷.

Същото становище се поддържа и при действието на ГПК 1952 и действащия ГПК. „Смъртта туря край на процесуалната правоспособност. Ако настъпи е течение на висящ процес, тя дава повод за правопримство в процеса, а ако предхожда процеса, е пречка той да възникне както в лицето на починалия, така и спрямо неговите наследници“⁸. По отношение на порока в евентуално постановеното решение обаче проф. Сталев поддържа, че решението не е нищожно, когато е било образувано от името или срещу неправопособна страна, но е непротивопоставимо на правопримниците на неправоспособната страна⁹.

Съдебната практика винаги е изпитвала известни колебания по отношение на заемането на категорична позиция при отговора на поставения въпрос. Това се вижда от разнопосочните решения при действието на ГПК 1952 и при съществуващата противоречива практика при действието на ГПК 2007, която е дала повод за образуването на тълкувателното дело. При действието на ЗГС 1930 Върховният касационен съд е имал възможност да се произнесе в решение № 363/1933 г., II гражданско отделение, че когато искът е предявен срещу несъществуващо или починало преди предявяването на иска лице съдът трябва да се произнесе по съществуването на спора с решение. „(...) [п]рекратяването на производството по отвод на страната поради това, че искът е предявен против лице, което било починало преди предявяването на иска, е действие

⁶ Силяновски, Д. Абсолютна нищожност на съдебните решения. – *Юридическа мисъл*, IX, № 2, 1928, 152-153.

⁷ Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Том I. Второ издание, С., Печ. П. К. Овчаров, 1941, 157-158.

⁸ Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право., 2. доп. изд., С., Наука и изкуство, 1970, с. 126; Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право., 9. прераб. и доп. изд., С., Сиела, 2012, с. 149.

⁹ Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право., 2. доп. изд., с. 363; Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право., 9. прераб. и доп. изд., с. 505.

на съда, което не почива на закона. Затова и възражението, направено от наследниците на починалия ответник, че те не следва да отговарят по предявения иск, макар да са приели наследството и макар в процеса да е ангажирана имуществената, а не личната отговорност на наследодателя им, защото искът е предявен във време, когато техният наследодател е починал, е възражение по съществуването, което следва да се разреши от съда по съществуването на делото, а не въвн от него, и то с решение, а не с определение¹⁰.

Тези колебания произтичат от липсата на законова разпоредба, която да урежда специфичната хипотеза на смърт на ответника преди подаването на исковата молба. В случаите, когато смъртта на ответника настъпва във висящия процес (след подаването на исковата молба и образуването на делото), проблемът не се поставя, тъй като чл. 227 ГПК разпорежда, че производството продължава с участието на правоприемника. Ако е постановено решение срещу починалия по време на процеса ответник, то е недопустимо.

При възприетата у нас конструкция на граждански процес, при който извършването на процесуалните действия от страните е насочено към защитния орган, е изключено да се приеме виждането, че процесуалното отношение е правна връзка между страните, подобно на облигационното отношение. Моделът е на поне две процесуални отношения (ищец – защитен орган; защитен орган – ответник), които се развиват динамично през цялото производство. Именно в светлината на изложеното трябва да се разбира становището на проф. Сталев, според което „[а]ко в деня на предявяването на иска ищецът или ответникът не съществуват, процесуалното отношение не може да възникне“¹¹. В случай на смърт на ответника преди образуването на делото процесуалното отношение между него и съда не може да възникне. Но наследниците на починалия ответник стават страна, когато им бъде връчен преписът от исковата молба¹². Това ще бъде моментът, в който ще възникне процесуалното отношение между съда и ответника.

Настъпването на смъртта на ответника преди подаването на исковата молба не би могло да обуслови приемство в процеса. От теоретично гледище обаче може да се спори доколко приемството в процеса би могло да настъпи и ако смъртта е настъпила в периода между образуването на делото и получаването на преписа от исковата молба, тъй като процесуалното отношение между защитния орган и ответника не е възникнало към този момент. Законът обаче не прави тази разлика. Той

¹⁰ Публикувано в Юридически архив, V, № 4-5, с. 454.

¹¹ Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право., 9. прераб. и доп. изд., с. 148

¹² Изрично така, Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право., 9. прераб. и доп. изд., с.148

постановява единствено, че когато страната умре производството по делото продължава с участието на правоприемника.

Предвид противоречивата съдебна практика досежно повдигнатия пред Върховния касационен съд въпрос и липсата на пряка опора в закона по отношение на неговия отговор, е уместно да си дадем сметка кога може да се стигне до ситуация, при която искът е подаден срещу вече починало лице. Липсва житейска логика в съждението, че може да съществува ищец, който да насочи иска си срещу починал ответник, когато фактът на смъртта му е известен. Причина за предявяването на иска срещу неспособно поради настъпила смърт лице е незнанието на този факт. Доколко обаче незнанието може да бъде вменено във вина на ищеца? И при най-грижлива подготовка на исковата молба не съществува възможност ищецът да провери гражданското състояние на ответника, тъй като достъпът до Регистър ГРАО не е свободен. Достъпът до него за трети лица е възможен едва след получаването на съдебно удостоверение, което предполага вече заведено дело. Струва ни се житейски неоправдано и проява на краен процесуален формализъм ищецът да бъде санкциониран с прекратяване на производството с всички последици от това (изгубване на вече платената държавна такса, евентуално настъпване на последиците на давността и пр.) само защото той не е съобразил смъртта на ответника към завеждането на исковата молба, без за него да съществува възможност да стори това.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

РАЛИЦА НЕГЕНЦОВА

